

Artikulu hau, JAKINETik hartu dugu, aurtengo urtarilla-martxoa alean "Liburuak" saillean datorrenetik. Ez dugu jaso dagoen dagoenean, arrunt murrizturik eta laburturik baizik. Zakuan ezer gordeta utzi gabe puntu guztiak irentsi nahi dituenak badaki, beraz, nora jo.

1981eko euskal liburugintza

Aintzinolasa

Uteroko ohiturari jarraituz, aurtengo lehen zenbakian ere lazko liburu-produkzioaren azalpena bai egin nahi nuke. Bada jadanik seigarren urtea azterketa hau sistematikoki eta JAKINen orrialdeetan egin ohi dudana. Azterlan honetan hasi, nere Euskal Idazleak, Gaur liburuan hasi nintzen: 1960-1975 urtealdiko produkzioa ikertu nuen han, hemen baino sakonago eta luzeago, noski.

Zein da aztermodu honen alantza?

Has nadin esanez azterlan honek anitz helburu eta egingizun ditu (edo izan ditzake). Hiru azpimarratuko nituzke nik: informazioa jasotzea bilatzen du lehenik, horretarako liburuak liburuak bilduz; liburuak gaiak multzokatzu, sailkatu, urteko produkzio editorialaren irudia edo argazkia eman nahi izaten dut gero; eta, hirugarrenik, hasierako komentario hauen bidez liburugintza hori pixka bat argitu, eta, gutxienez, deskribatu gura nuke.

1) Lehen lana, eta neketsuena, liburu-bilketak eta husketa da. Lanak ditu lehen ekinaldiak: liburuak inguratu, liburuak liburuak kontrolatu. Eta liburuak banan banan hustu, alegia, titulua, egilea, itzulzailea, argitalaria, herria, urtea, orrialdeak, edizioa, neurriak luze-zabalean, bilduma, ISBN, gai-saila, jaso. Lan aspergarria, luzea (ia 100 ordu aurren ere)...

2) Titulu guztiak fixatu ondoren, gaitz gaitz saikatu ohi ditut liburuak oro, banan banan aztertuz. Gaitz araberako klasifikapen hau "Liburuaren gai-sailkapena" deitu taulan ematen dut.

Taula honen abantailak ez naiz luze-tuko hemen. Aipa dezadan guretzako duen goren: honi esker, orrialde batetan urte osoko liburutako gaien erretatu bat bezala dugu. Beste inon baino argiago, mila hitzetan baino esanguratsua, horixe agertzen baita da gure produkzioaren egitura intelektual.

3) Eta azken momentuan, dute-bilketak eta gai-klasifikapena egin ondoren, beraz erantzer oin harturik hain zuzen, zenbait komentario egin ohi ditut. Lehen irakurketa edo hurbilketa baliaren ulertu behar dira lerro hauek, beste alantzurik gabe. Oharkizun batzu dira beste ere baino gehiago, eta beraz hedatzen da eta sekula izan liburu-politikarik markatzen odo definitzen, urteko egoera deskribatzen baino.

200 liburu euskaraz

Iaztik hona jaitzi egin da euskarazko liburuaren argitaratzea, hein txikian bada ere. Duela bi urte jo gurela gailurra ematen du. 1970etik 1979ra urte egin du euskal liburugintza. Eta, orain, 1980an hasi dugun hamarurtealdi honetan, badirudi gainbehera hasia dela. Egia esan: gainbehera ote? Ateraka ote? Ez ote gaude gerakuntzan? Edozein modutan, gauza bat dago hemen argi: aurrera ez dugu egin.

Honi eta hari entzun eta, inpresio tristea ematen bide du euskal liburuak (bere osan harturik), urteik urtera tristegoa. Liburuaren barne-kalitatearen azia da goke tarte. Baina ez hori bakarrik (eta esango nuke: ez bidez ere hori), desilustrapena baizik: ingurunea "hobetu" omen

zaigularik (agente politikoa, kultur tektuingurua), liburuak ez du hobekuntzarik izan.

Xifrak aparte, kalitatearen erizkera aparte, inguruenaren aldiera aparte, horiek denak bazez utzita ere, euskal liburuak atzera egin duela esan daitekeela omen nago. Bi datu hauengatik: liburugintza aurren apenak iruen duen bide berri; altuenen ere, lehengoek eutsi eta hori ere ez zenbait kasutan. Oso sinomatikoa. Eta bigarren datua, hau da: argitara-kopuruaren erdia eta gehiago liburu berrargitaldua edota itzulia da, ez euskaraz sortu-berria.

Puntuok dira, hain zuzen, orain banan banan aztertu nahi dituganak.

Desoreka eta kontzentrazioa

Aipatu berri dugun errepikatuz hasiko naiz: ohiko bidetarik ibili da euskal liburu 1981ean. Iz bezala, besteak. Kapitulu honetan, kopuruaren beherakada berri baino ere garrantzi handiagoa emango nioke gai-sailen murrizteari. Murrizte honen joera aldaketak bat adierazten duela, baita. Nere ustetan, ohartuki ala oharkabez, 1970 inguruan abiatutako liburugintzaen joerarik nabarmenari uko egiten diogu azken urteetan. Xehetasun gehiago azalduz, honela agertuko

Ordena	Saila
1)	01
2)	11
3)	21
4)	08
5)	03

Aipatu bost saila horietan sartzen dira ia-ia urteko liburuak oro: 90%. Datuak berez mintzo dira. Sail bakar batzutan biltze hau, espezializazioa, kontzentrazioa, nabarmenagoa da urteik urtera. Hona azken urteetako bost sailen kopurua, globalik: %82 (1979), %85 (1980) eta %90'5 (1981). Liburu-mota batzuetan kontzentrazioaren atzekaldeak badakigu zein den murrizkeria. Honetan jabetzeko aski dugu gai-klasifikapenaren taulari gainbegiratu arin bat ematea. Sailen arteko desoreka, gaitza da. Egia esan, jakin ez dakit nik zein den gure kondizioetara orkekan idealena, baina onargarria iruditzen zaizkigauk egokiena bezala. Bestalde, gauroko egoeraren ahalbideak eta baldintzak ezagunak zaizkigu. Zenbait argitaleraren ahalagien eta ezin — eta lortzen — berri ere badugu. Merituak meritu eta ezinak ezin, ez daukaguna programazio orokor bat da, liburu-politika bat. Horixe da nere kezakaburua, eta ez, azken batez, 1970eko joera expansionistari oraingoa nagusitu zaiola, eta bietako zein-ke duen arrazoia. Dena den, eta bestek beste, gai-sailkapenaren taula horrek, nerretako, aukera batzuk ispatzen ditu, bai, baina askoz nabarmenago agertarazten du gure ezintasuna, gure normalizaziorik eza, gure kultur desoreka, hitz batetan, gure egoera digloskoa.

Liburuaren penak eta nekeak

Euskal liburuaz ari garenean, honen penak eta mixierak kontatu ohi ditugu gehienetan. Krisian dagoela esan ohi da. Zergatik ez esan ahuleziak jota dagoela,

nuke esan nahi dudana: 1970 inguru horietan euskararen eta euskal liburuaren normalizazioa gai-eremuak gehituz eta ugaltuzkiz zetikela uste zen. Honela interpretatzen daitekeela uste du JAKIN aldizkariak proposatzen duen liburu-programakuntza eta ere garbiago R. Arregik muntatu nahi duen liburu-politika (gero Lur etxean hezuramituko dena).

Urte haiekta joera, "expansionistari" oraingo joera selektiboagoak, espezializazioak hartu dio txanda. Azken urteetan — eta 1981ean bereziki — argi ikusten da gai-sail batzuek indartu daizela, eta beste batzuek ahulduz edota hutsa etorri direla. Are gehiago: berrikuntza oraindik produkzioak bi polo bezala izan baditu (irakaskuntza-liburua), gaur egun bikoiztuta hori ariskutan da, kust, literatura bera ere apalduz bait du irakaskuntzaren inguruko liburuaren oinondoa. Liburu-mota hau, ez ahanztu, 1980ko argitara-kopuruaren %56 zen (ikaragarri, noski), eta (kasu!) 1981ekoaren %65 da, bederatzipuntu gehiago. Esan bezala, sail horietan sartzen ditugu, haurren eta gazteen literatura, irakaskuntzako materiala, eta euskaraz ikasteko hitzegi, metodo eta beste.

Hona 5 gai-sail erabilienaren erreferentzia zehatza:

Gaiak	Zenb. abs	%
Orotarik	51	25'5
Euskara	42	21
Literatura	40	20
Irakaskuntza	37	18'5
Erlazioak	11	5'5
	181	90'5

ia agonian? Benetan makala da, 1981eko euskal liburugintzaren irudia. Krazio lanaren aldeak epaitzen badugu, zer esanik ez. Ez dira chunera iristen euskal idazleek beren baitarik sortu dituzten liburuak. %48'5 bakarrik da euskarazko krazio berria. Gainerako dena itzulpen edo berredizioa da.

Produkzio-modu bakoitza hurbilagotik ikusi dezagun orain:

a) Sorketa-lana

Azpimarra dezagun berriro krazio-lana aurretik ez dela liburugintzaren erdia ere isiten. Beste ezerk baino bortizkiago salatzen du datu soil horrek gure ahulezia.

Krazio hori batez ere literaturaren saillean hezuramituta da, bidezko denez. Literatur lanaren %65 euskaraz idatzi da jatorriz, xifra absolutuan ikaragarri ez bada ere. Irakaskuntzaren haurren eta gazteen literatura liburutuan.

b) Itzulpena

Iaztik hona zazpi puntuz jaitzi da itzulpena (ias %30 eta aurren %23). Eta, izan, bezala, haur eta gazte literaturaren bildua aurkitzen dugu aurren ere.

c) Berrargitalpena

Berridizazioa, iazkoaren aldean hazi egin da: %16 iaz eta aurren %26. Gehiagi.

d) Elebiko liburuak

Aurtengo produkzioaren %11'5 da elebiko liburuaren parte. Iazkoan gaude: liburu elebidunak ez garrantzirik ez arrakastarik du gurean. Eta are gutxiago literatur saillean, nahiz eta Luis Haranburu Altunak honelako pare bat liburu argitaratu eman 1981ean.

Literaturaren saila

Literatur eremuak liburuaren berri ematen du sail honen, behin eta berriz aipatu dugun salbuespenarekin: haur eta gazte literatura 21. can barik 01 sailcan sartu ohi da.

Zertan da literatura aurren?

"Xifra absolutuan zein portzentaietan behera egin du literatur liburuak: idazten

Ordena	Azpisaila
1)	214
2)	217
3)	216
4)	212
5)	211
6)	213

Taula honen ez du iruzkinik behar. Ohartu bat egin gura dut, halere: bat bakarrik. Inork bestelakorik sinestazari nahi badugu ere, 1981ean ere ez da ageri olerkiaren nagusitasun famatu hori, %17'5 bait da olerkia, eta %52'5 narrazioa.

Gogoeta pare bat, azkenik

Azalpen hau burutzan, eta 1981eko liburugintzaren egoeran bertan oin harturik, liburu-politikaren urteazkenaren urteazkenaz asparratu nahi dut, ondoko bi kezka haurtan.

Biharko irakurlearentzat ere idatzi behar dugu. Orga idien aurretik jartzea ote?

Gauroko irakurlea zein den badakigu. Gauroko merkatua non dagoen jakiteko aski dugu zer publikatzen den aztertzea. Merkatuaren koordinatuetan bizi den argitalerak salitzen dena aterako du. Fantasia gutxi horik gora. Zergatik ez da publikatzen saiakerarik, kultur liburuak? Salitzen ez delako noski, liburu horren irakurleri urriegia delako eta ez delako gauza produktu horri errentagarritasunik emateko.

Hitz gutxiatan esanda: dirurik uzten ez duen (edota hobe: dirugalerak dakarren) liburuak ez da publikatzen. Merkatu problema. Merkatuaren biktima dira gaur egun kultur liburuak, saikera, tesiliburuak. Baño ere ez da ikusten, muestrarako ere ez ia.

Liburu-mota honen garrantzia eta funtzioa ere bidebidatzen du. Liburu-klasa hau behar beharrezkoa dugu. Saiakera, kultur liburu hori eskatzen du euskararen normalizazioak eta desarroioak. Kulturaren barruti guztietan, etnologian, gizarte-zientzietan, filosofian euskaraz murgiltzea nahitaezkoa dugu. Eta ez hiztegiekin bakarrik: saiokak eta dibulgazio lanak behar ditugu. Ez dutela egin aski irakurleorik? Bihar-otzi segur baiez. Prebisorik ezaren eruz liburu-klasa hori lantzen ez badugu orain, bihar-otzi berriz ere presaka ibili beharko dugu, edota itzulpenetara joan beharko, edo okerrago litzatekeena, erdara joko dugu.

Bai prebisio hori eta bai euskararen

genuen iaz. Iaz baino ere gutxiago agertu da aurren: %20 bakarrik, eta horietako ia hirutik bat berrargitaldua. Sail honetan, hortaz, gutxi argitaratu da, eta gutxiago sortu. Zergatik hori, ordea? Krazioen ez delako? Publikatzen ez delako? Non dago gakoak: krazio-faltan al ez argitaratzen, idaleangan ala argitaldarienengan?

Literatur produkzioaren kopurua eta honetara banatzen da barne-sailetan:

Azpisaila	%
Elaberria	32'5
Ipuinak	20
Olerkiak	17'5
Bertsoak	12'5
Historia, kritika	10
Antzerkia	7'5

normalizazio-beharraren kontzentrazioa hori orain baino lehen ere sentitu izan du euskal kultur gizonak. Gerraosteko belaunaldiaren karakteristika bat hori dela esango nuke. Gerraostean, "biharko irakurleari begira" idaztea eta "euskaraz trebatu" nahia elkarrekin joan dira mair. Ez euskaraz ere irakurleago zeuden prestatutik haurbat bai euskaraz agertzeko. Nahikoa berandu arte, euskaraz motaren aukera alternatiba gisa presentatu izan zaio idazkari: irakurleari begiratzaren dion euskaraz batetik, eta besteik hizkuntzari berari begiratzaren dion, nolabaite esateko. Lehen, bai hizkuntza eta bai gaitzen, erraza zen, horietaz uleterraza, gehiengoarentzat egina. Bigarrena, aldez, zaila, elkorra, gutxiengo intelektual batentzat egina.

Alternatiba gisako aukera horretan bigarren joerari heldu dio kultur gizonak.

Eta irabazi. Kultur planteamendu bat, ez merkatu planteamendu bat. Orduan eta gaur auzi beraren aurrean gaude: garaikidearentzat, herriarentzat, gehiengoarentzat, eroso eta irakurriko duarentzat idazten ez bada, zein zuten, horietaz? Biharkoarentzat, etorkizunerako: hona dueda 25 urte zenbat euskarazteak galdetara hori eman izan erantzuna. Eta nere ustetan, aurreikuspen horrek, erizkera horrek "normaldu" du euskaraz, hein handi batetan.

Erabakiak behar ditu euskal liburuak eta ez adabakiak. Liburuaren politika gauza seriozitatea da merkatuaren dinamika soilaren pentzatura uzteko. Euskal liburuaren ahalzuegi d bere kasa bizi ahal izateko. Argitaleraren lana, gauroko kondizioetan, ez da — ezin daiteke izan — soluzio, ezta hurrik eman ere.

Erabakiak, ez adabakiak. Lerro hauek idazten ari naizen momentu berean irakurtzen dut 12 milioi jaso dutela Gobernutik euskal argitalerak eta aldizkariak. 12 milioi. Deus gutxi soluzioa lezake 12 milioi: nik baino hobeto daki hori Administrazioak berak. Euskal liburuak ez du dirurik. Eta okerrago dena: ez du programarik. Hartzieraino pasiboa, urrutia, hotz, nagi, geldi bide dago Eusko Gobernuak. Zeren zain?

Joan Mari TORREALDAI

Sus Librerías en Pamplona:

« EL BIBLIÓFILO »

Plaza de las Merindades, 3 (Entrada por Carlos III) - Teléfono 23 44 91

Librería en general. Novedades editoriales. Material de Escritorio, Prensa, Revistas, Fotocopias, Plásticas.

« IRATXE »

C/ del Monasterio de Iratxe, 16 - Teléfono: (945) 25 46 48

Librería en general. Material de Escritorio. Prensa, Revistas. Especialidad en Librería Anticuaria y de ocasión

ARIEL SEIX BARRAL

PARA ESTAS FECHAS

COSMOS

Witold Gombrowicz
Biblioteca Breve

EL LIBRO DE LA RISA Y EL OLVIDO

Milan Kundera
Biblioteca Breve

LA BALADA DEL CAFE TRISTE

Carson McCullers
Biblioteca Breve

SANGRE DE AMOR CORRESPONDIDO

Manuel Puig
Nueva Narrativa

LAS TRIBULACIONES DEL ESTUDIANTE TORLESS

Robert Musil
Ariel Quincenal

HISTORIA DE LA ESPAÑA CONTEMPORÁNEA

E. Témime, A. Broder, G. Chastagnaret
Ariel Historia

EL GRAN JUEGO

Leopold Trepper
Nuestro Siglo por Dentro

ASI CAYO ALFONSO XIII

Miguel Maura
Horas de España

LES SUGIERE SUS ÚLTIMAS NOVEDADES